



שקלא וטריא

סכום על דף היומי

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמעריס שיתקיים תורתו) שנאמר
{משלי ח} אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

הידושים לא

וא"ר חנינא מהמעשה של דמא בן נתינה אפשר ללמוד: **ומה מי שאינו מצווה ועושה כך, מצווה ועושה עאכ"כ - שגדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה?"**

מחלוקת תנאים אם העורר מצווה במצות או פטור .:

אמר רב יוסף, שהיה עורר, מריש ה"א מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מפיקדינא והא עבידנא ק"י . השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן .

הגמרא מביאה מעשה נוסף שהיה עם דמא בן נתינה לגבי כיבוד אב ואם, למרות שהיה פטור.

פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב, והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרתו ממנו, וטפחה לו על ראשו, וירקה לו בפניו ובכל זאת ולא הכלימה .

מצוות כיבוד אב ואם בסבר פנים יפות

יש מאכיל לאביו פסיוני עוף חשוב ושמן ובכל זאת וטורדו מן העולם שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו.

יש מטחינו בריחים, שהיא מלאכה קשה, ולמרות זאת ומביאו לחיי העולם - שמכבדו בדברים ומטיל עליו המלאכה בלשון רכה ומראה שהוצרכו לה. בירושלמי מובא שהמלך הטיל עבודה על אביו, והבן הלך במקומו, וביקש מאביו שיטחון כדי שהוא ילך לעבוד את המלך, אז עבודה שאין לה קצבה .

ע"י מצוות כיבוד אב ואם זוכה לתורה

הגמרא מספרת על אבימי בנו של רבי אבהו, שהיו לו חמשה בנים, ולמרות זאת, בעת שהיה אביו מגיע לביתו, הלך הוא בעצמו בזריזות לקבלו. פעם אחת רבי אבהו ביקש ממנו מים וכשחזר להביאו נרדם אביו, התכופף אבימי והמתין עד שאביו יתעורר. באותו זמן זכה לדרוש את הפסוק **מזמור לאסף** שהיה זה פסוק שבתהילים שלא הבין קודם לכן. ו"א שמקרא זה דרש, מדוע כתוב 'מזמור' היה אמור לקרות 'קניה' לאסף, שהרי הפסוק מדבר על חורבן הבית. ובאותו זמן זכה להבין שהי"ם שירה, שהקב"ה יטיל חמתו על עצים ואבנים שאלמלא כן לא היה חס ושלוש נשאר שריד בישראל.

אם אביו ואמו רוצים לכבדו – האם מותר לקבל

אמר ליה רב יעקב בר אבוא לאביי כגון אנא שהיה אהוב לאביו ולאמו והיו מכבדים אותו, דעד דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי היכי איעביד ? א"ל מאמך קביל ומאבוך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה אם תקבל ממנו עבודה.

עד כמה כיבוד אב ואם וגודל הזהירות בזה

רבי טרפון ק"ט הוה ליה ההיא אמא דכל אימת דהות בעיא למיסק לפוריא, גחין היה מתכופף אליה וסליק לה ע"ג, וכל אימת דהות נחית נחתת עליה. הלך רבי טרפון וקא משתבח בי מדרשא. אמרי ליה עדיין לא הגעת לחצי כיבוד, כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה! ? רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה אמר 'איקום מקמי שכינה דאתיא'.

אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא חמאן שלא ראיתם, שאי אפשר לקיים כבודם כל הצורך והוא נענש עליכם - רבי יוחנן כי עברתו אמו, מת אביו. ילדתו. מתה אמו.

וכן אביי מובא בכמה מקומות שאמר 'אמרה לי אם' והוכוונה היא מרבינתיה אומנת הואי.

הגמרא תבאר למה לגבי מצות מורא אב ואם הקדים הפסוק אם לאב, ולגבי מצות כיבוד הקדים את האב לאם .

תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שכן שמכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים מפתה אותו לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם .

וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב .

תני תנא בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני.

מציאות ה' – השלכות למעשה

אמר ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי' כאילו אומר שאין ה' רואהו, ובכך כאילו דוחק ומקצר רגליו.

אמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' מלא כל הארץ כבודו.

רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי.

מי קודם האב או האם:

שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר: אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם ?

אמר ליה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך .

בא לפני רבי יהושע אמר לו כך כמו שפסק לו ר"א. אמר לו רבי נתגרשה מהו?

אמר ליה מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה, ניכר שאתה יתום, שנשרו ריסי עיני מחמת בכיות, הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין – השיבו בלשון שחוק, כלומר כבוד שניהם שווים .

דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך - בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש , כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות.

רבא אמר מהכא ראש דברך אמת - מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

עד היכן כיבוד אב ואם

הגמרא מספרת לנו שני מעשים שמתארים את גודל החיוב במצוות כיבוד אב ואם.

בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם ?

אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכן היה לו להרוויח והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו.

הגמרא מביאה את המעשה הנ"ל ביתר פרטים:

שאלו את ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם ?

אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכן, ו"א בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו.

לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה

ק"ט תוספות ד"ה גדול המצווה ועושה. נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח:

ק"י תוספות ד"ה דלא מפיקדינא ועבידנא. מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ): מ"מ יכולות הן לברך ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן:

הידושים לא

מעשה שהיה עם אמו של רב אסי

רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקניה. אמרה לי' בעינא תכשיטין', עבד לה. בעינא
'גברא נייעין לך' אחפש לך. 'בעינא גברא דשפיר כותך' שבקה שנטרפה דעתה^ק ואזל
שמע דקא אזלה אבתריה. אתא רב אסי^א לקמיה דרבי יוחנן אמר לי' 'מהו לצאת
מארץ לחוצה לארץ'?

א"ל אסור. לקראת אמא מהו? א"ל איני יודע [אתרח] פורתא המתין קצת. הדר
אתא רב אסי, וחשב רבי יוחנן שרצה לחזור לגור בבבל, וכך אמר לו 'אסי נתרצית לצאת,
המקום יחזירך לשלום'.

רבי אסי חשש שמא רבי יוחנן הקפיד עליו ובא לשאול את ר"א, תלמידו של רבי יוחנן:

אתא לקמיה דרבי אלעזר א"ל 'חס ושלום דלמא מירתח רתח' א"ל ר"א 'מאי אמר
לך'?

אמר ליה 'המקום יחזירך לשלום'. אמר ליה ר"א ואם איתא דרתח לא הוה מברך
לך.

אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי שאימו נפטרה אמר אי ידעי לא נפקי.

כיבוד אב ואם בחייהם ולאחר מותם

ת"ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו:
בחייו כיצד?

אם מכיר באנשי המקום שהיו מכבדים את אביו, וצריך להטבה מהם ומסכימים הם
לעשות לו בעבור כבוד אביו, הגם שבשביל כבוד עצמו היו מסכימים לכבדו, צריך לבקש
בשם אביו ע"י מכבדו, כדלהלן:

הנשמע בדבר אביו למקום: לא יאמר 'שלחוני בשביל עצמי' 'מהרוני בשביל
עצמי' 'פטרוני בשביל עצמי' אלא כולהו בשביל אבא שאבא צריך לך, אבל אם לא
שומעים לו כשמבקש בשביל אביו, אל תשאל בשמו מכיון שזה נחשב לגנאי.

במותו כיצד?

היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר 'כך אמר אבא' אלא 'כך אמר אבא מרי
הריני כפרת משכבו' עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו. והני מילי תוך שנים עשר
חדש, מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

חכם הדורש לרבים – זהירות שלא להזכיר שם אביו ורבו

ברבייתא יתבאר כיצד החכם הדורש ברבים ע"י מתורגמן, והוצרך להזכיר דבר הלכה
בשם אביו או רבו, שיהיה לחוש לו שם אביו ורבו באופן משונה שיאמר כך: 'כך אמר
אבא מורי או רבי ומורי', כדלהלן:

תנו רבנן חכם משנה שם אביו ושם רבו.

תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו – כשמתרגם לרבים דברי החכם. אכן
כשהחכם דורש דבר הלכה בשם אביו של המתורגמן, הוא צריך להשמיע באופן שונה. והגמרא
מביאה מעשה שהיה עם בנו של רב אשי:

כי הא דמר בר רב אשי כי הוה דריש בפירקא איהו^מ אמר 'אבא מרי' ואמוריה
אמר 'הכי אמר רב אשי'.

כיצד מקיים מורא וכיבוד אב ואם

ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד?
מורא:

לא עומד במקומו – במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים ביחד עם חביריו לעצה.
ולא יושב במקומו,
ולא סותר את דבריו,

ולא מכריעו – אם נחלקו אביו וחכם אחר בדבר אל יאמר הבן 'נראים דברי פלוני'.

כיבוד:

מאכיל, ומשקה, מלביש, ומכסה, (ומנעיל), מכניס ומוציא.

[עד כאן דף לא עמוד ב]